

Justitieutskottets betänkande

1981/82: 21

om förundersökningsbegränsningar m. m. (prop. 1981/82: 41 delvis)

Propositionen m. m.

I proposition 1981/82: 41 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).

Med anledning av propositionen har väckts motion 1981/82: 88 av Inger Lindquist m. fl. (m).

Utskottet behandlar i detta betänkande det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt gäller 20 kap. 7 och 7 a §§ samt förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övriga förslag i propositionen samt motionen avser utskottet att behandla i ett senare betänkande.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 20 kap. 7 § och 23 kap. 1 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i balken skall införas två nya paragrafer, 20 kap. 7 a § och 23 kap.
4 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

7 §¹

Åklagare *må* besluta att *icke tala* å brott:

1. om det kan *antagas*, att i händelse av lagföring annan påföljd än böter icke skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring *ej finnes påkallad* ur allmän synpunkt; eller

2. om brottet förövats, innan den misstänkte dömts för annat *av honom förövat* brott eller till fullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott, och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är *med hänsyn till påföljden* utan nämnvärd betydelse; eller

3. om det i annat fall av särskilda skäl är uppenbart, att påföljd *ej erfordras* för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna *ej heller eljest är påkallat*, att åtal väckes; eller

4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda kommer till stånd utan lagföring *och åtal ej är påkallat* av särskilda skäl.

Beslut *jämlikt* första stycket 3 *må* meddelas endast av riksåklagaren.

Beslut att *ej tala å brott må* återkallas, om tillräckliga skäl för beslutet *ej längre finnas föreligga*.

Åklagare *får* besluta att *underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse)*:

1. om det kan *antas* att i händelse av lagföring *någon* annan påföljd än böter icke skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring *ej krävs* ur allmän synpunkt; eller

2. om brottet förövats, innan den misstänkte dömts för *något* annat brott *som han förövat* eller till fullo undergått straff eller annan påföljd för *ett* sådant brott, och det är uppenbart att brottet i jämförelse med det andra brottet är utan nämnvärd betydelse *för påföljden*; eller

3. om det i annat fall av särskilda skäl är uppenbart att *det inte krävs någon påföljd* för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna *inte heller krävs av andra skäl* att åtal väcks; eller

4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda kommer till stånd utan lagföring *samt åtal inte krävs* av särskilda skäl.

Beslut *enligt* första stycket 3 *får* meddelas endast av riksåklagaren.

Beslut om *åtalsunderlåtelse får* återkallas, om *det inte längre finns tillräckliga skäl* för beslutet.

¹ Senaste lydelse 1974: 573.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Närmare föreskrifter om beslut att ej tala å brott meddelas av regeringen.

7 a §

Beslut om åtalsunderlåtelse får meddelas även sedan åtal har väckts, om det kommer fram sådana förhållanden som, om de förrelegat eller varit kända vid tiden för åtalet, skulle ha föranlett åtalsunderlåtelse. Åtalsunderlåtelse får dock inte beslutas om den tilltalade motsätter sig det eller om dom redan har fullit.

23 kap.

1 §

Förundersökning skall inledas, så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer, att brott, som hör under allmänt åtal, förövats.

Hör brottet allenast efter angivelse under allmänt åtal, må, ehuru angivelse ej skett, förundersökning inledas, om angivelse icke kan utan fara avvaktas; målsäganden skall dock, så snart ske kan, underrättas. Angiver han ej då brottet till åtal, skall förundersökningen nedläggas.

Förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Detta gäller, om inte något annat följer av 4 a eller 22 §.

Om det krävs angivelse för att brottet skall höra under allmänt åtal, får förundersökning trots det inledas utan angivelse, om det innebär fara att avvakta en angivelse. I så fall skall målsäganden underrättas snarast. Om denne då inte anger brottet till åtal, skall förundersökningen läggas ned.

4 a §

Förundersökning får vidare läggas ned

1. om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottet i händelse av lagföring inte skulle leda till någon svårare påföljd än böter.

2. om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelser om åtalsunderlåtelse i 20 kap. eller om särskild åtalsprövning samt förundersökning inte krävs ur allmän synpunkt.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om förutsättningar för att lägga ned en förundersökning enligt första stycket föreligger redan innan en sådan har inletts, får det beslutas att förundersökning inte skall inledas.

Beslut enligt denna paragraf meddelas av åklagare. Endast riksåklagaren får besluta, när det kan antas att åtal inte skulle komma att ske till följd av 20 kap. 7 § första stycket 3.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare¹

dels att i 4 och 13 §§ ordet "barnavårdsnämnd" i olika böjningsformer skall bytas ut mot ordet "socialnämnd" i motsvarande form,

dels att 1, 3 och 6 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Har brott begåtts av någon som vid tiden för brottet ej fyllt aderton år, *må*, utöver vad som följer av 20 kap. 7 § rättegångsbalken, åklagare besluta att *ej tala å* brottet,

om den underårige *ställes under övervakning jämlikt 26 § barnavårdslagen, omhändertages för samhällsvård enligt 29 § sagda lag* eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan *dylik* åtgärd blir föremål för annan hjälp- och stödåtgärd samt det med skäl kan *antagas* att härigenom *vidtages* vad som är lämpligast för *hans till-*

Har brott begåtts av någon som vid tiden för brottet ej fyllt aderton år, *får*, utöver vad som följer av 20 kap. 7 § rättegångsbalken, åklagare besluta att *underlåta åtal för brottet (åtalsunderlåtelse)*,

om den underårige *bereds vård med stöd av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan *sådan* åtgärd blir föremål för annan hjälp- och stödåtgärd samt det med skäl kan *antas* att härigenom *vidtas* vad som är lämpligast för *den underårige* eller

¹ Senaste lydelse av 4 § 1970: 447.

² Senaste lydelse 1971: 241.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

rättaförande, eller

om brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande.

Åtal skall dock väckas, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Åtal skall dock väckas, om det krävs ur allmän synpunkt.

I fråga om åtalsunderlåtelse sedan åtal har väckts tillämpas 20 kap. 7 a § rättegångsbalken.

3 §

Föreligger skälig anledning att ej tala å brott, skall åklagaren, innan han beslutar i ärendet, från barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, inhämta yttrande, huruvida nämnden vidtagit eller avser att vidtaga åtgärd beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara lämpligast för hans tillrättaförande.

Om det finns skälig anledning till åtalsunderlåtelse enligt denna lag, skall åklagaren innan han beslutar i ärendet inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den underårige. Yttrandet skall avse frågan om nämnden har vidtagit eller avser att vidta någon åtgärd beträffande den underårige och om en sådan åtgärd enligt nämndens mening är den lämpligaste för honom.

Nämndens yttrande skall, om åklagaren begär det eller nämnden finner det erforderligt, även innefatta redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hansandel och levnadsomständigheter i övrigt.

Det åligger nämnden att avgiva sitt yttrande skyndsamt.

Är brottet ringa, må åklagaren utan att barnavårdsnämndens yttrande inhämtats besluta att ej tala å brottet.

Åklagaren får utan att socialnämndens yttrande inhämtats besluta om åtalsunderlåtelse,

1. om brottet är ringa,
2. om det är uppenbart att förutsättningar för åtalsunderlåtelse föreligger.

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den underårige.

6 §

Angående prövning huruvida åtal bör väckas mot den som inskrivits vid ungdomsvårdsskola eller som intagits å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare är särskilt stadgat.

Om någon, som med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i ett sådant hem som avses i 12 § nämnda lag, misstänks för att ha begått brott innan vården hemmet har avslutats, skall åklagaren, om brottet hör under allmänt

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

åtal, pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, skall den som förestår vården vid hemmet höras, om det inte är obehövligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

3 Förslag till**Lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100)**

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 18 § sekretesslagen (1980: 100)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

18 §

Sekretessen enligt 17 § första stycket gäller inte

1. beslut huruvida åtal skall väckas *eller beslut om att lägga ned förundersökning,*

1. beslut huruvida åtal skall väckas, *beslut om att förundersökning inte skall inledas samt beslut om att förundersökning skall läggas ned,*

2. uppgift i ärende om strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot,

3. uppgift som avser omhändertagande enligt 3 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande och som inte har inhämtats vid utredning enligt 6 § andra stycket samma lag.

Sekretessen enligt 17 § första stycket upphör att gälla, om uppgiften lämnas till domstol med anledning av åtal, såvida inte sekretess för uppgiften skall gälla hos domstolen enligt 16 §. eller uppgiften uppenbarligen saknar betydelse i målet eller finns i handling som har erhållits från annan myndighet där sekretess gäller för uppgiften.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

¹ Lagen omtryckt 1980: 880.

Utskottet

På grundval av förslag av åtalsrättskommittén i dess betänkande (SOU 1976: 47) Färre brottmål och remissbehandling därav läggs i propositionen fram förslag till regler om bl. a. vidgade möjligheter att lägga ner förundersökning. Beträffande lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964 års lag) föreslås bl. a. sådan ändring att åklagaren får större möjligheter att besluta om åtalsunderlåtelse utan att inhämta yttrande från socialt organ. Det föreslås också sådana ändringar i den lagen som betingas av socialtjänstreformen.

Socialtjänstreformen träder i kraft den 1 januari 1982. De av den reformen betingade ändringarna i 1964 års lag bör träda i kraft samtidigt. Utskottet har inte något att erinra mot förslagen i den delen. Detsamma gäller förslagen till ändringar i sakligt hänseende, vilka delvis tillgodoser önskemål som utskottet tidigare uttalat. Dock bör i förtydligande intresse vidtas en språklig jämkning i 3 § fjärde stycket på sätt framgår av utskottets hemställan.

Vid detta ställningstagande bör riksdagen samtidigt anta förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt gäller 20 kap. 7 och 7 a §§, i vilken del utskottet inte har något att erinra.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen antar det i proposition 1981/82: 41 framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt gäller 20 kap. 7 och 7 a §§.
2. att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, dock med den ändringen att i 3 § fjärde stycket 1 efter "ringa," tilläggs ordet "eller".

Stockholm den 1 december 1981

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Stina Eliasson (c), Margareta Andrén (fp) och Elis Andersson (c).

